

אור אלהים

ויל עי קהילת 'זכרון יחיאל' רחוב שאול המלך 2/ ירושלים
בנשיאות מירי הגה"צ רבי אלחנן יעקב דוד הכהן רבינוביץ שליט"א
פתגמין קדישין שנשמעו ממעיינותיו של רבינו שליט"א

בסייעתא דשמיא

חג הסוכות

עובדא רבא

מאז עקידת יצחק לא היה ניסיון כה קשה
שיהודי עמד בו בצורה מופלאה שכזו

פעם היסב הבעש"ט הקדוש זיע"א לסעודת מצוה בחברת תלמידיו הקדושים, ביניהם נכח גם תלמידו הגדול וממשיך דרכו הרה"ק רבי דוב בער המגיד ממעזריטש זיע"א. באמצע הסעודה שקע הבעש"ט בדבקות שנמשכה שעה ארוכה, ממראה פניו המהורהרות קשה היה לדעת אם משהו מעיק על לבו או שהוא שקוע במחשבותיו, כל אותה עת נותרו התלמידים שקטים ומכונסים בתוך עצמם מרוכזים בפני רבם ונזהרים שלא להפריע לו, אולם משנתמשך הדבר זמן רב יותר מן הרגיל ניסו התלמידים להשיב את רבם אליהם, תחילה פתחו בניגון חרישי שהיה אהוב עליו במיוחד, ושאותו נהג לנגן מעת לעת בהתעוררות מיוחדת, אך הרבי לא הגיב, אז העלה אחד מבחירי החבורה קושיה תורנית בנושא שהצדיק שח בו רגע לפני ששקע בהרהוריו, היו אלה שיטות יעילות בדרך כלל, שהתלמידים השתמשו בהן בהזדמנויות קודמות, אך למרבה הפליאה ואולי גם הדאגה הפעם לא הועילו כל השיטות, והבעש"ט נותר מנותק מן הנעשה סביבו.

איש לא שם לבו לדלת שנפתחה ולדמותו של ר' דוד שהופיעה על מפתן בית המדרש, הוא חמק פנימה מכווץ וחושש, כמי שיועד שאין מקומו במחיצת הצדיק ותלמידיו הקרובים, ר' דוד היה יהודי כפרי טיפוסי שהתפרנס ממלאכות כפיים מזדמנות כמו רבים מקבירי הכפריים, ידיעותיו בתורה היו דלות ביותר, לעומת זאת נחשב ר' דוד לירא שמים ומהדר במצוות ככל שאפשר לו מצבו הכלכלי הדחוק. פתאום התנער הבעש"ט משרעפיו כמי שהתעורר זה עתה מחלום עמוק, הוא הפנה את ראשו לאחוריו והבחין בר' דוד המצטנף בירכתי בית המדרש, "בוא לכאן ר' דוד" קרא לעברו הרבי בקול גדול, "גש הנה בני ושב לצדי" הוסיף בחיבה, ר' דוד הנבון הסמיק עד שורשי שערות ראשו, אולם כשהרבי קורא יש לצייט, בברכיים רועדות התקרב אל השולחן והושב על הכיסא הקרוב ביותר אל הרבי, הבעש"ט קירב אליו צלחת מלאה, מזג כמו ידיו יין אל כוסו, ועודדו לסעוד את לבו. התלמידים הביטו משתאים במתרחש לנגד עיניהם, היה ברור להם כי הופעתו של ר' דוד בבית המדרש היא שעוררה את רבם מהתפשטות הגשמיות בו היה נמצא, הם לא הופתעו כלל מן העובדה, שבעוד הם לא הבחינו כלל בבואו של ר' דוד, הרי שרבים חש בכך מיד, אף שדלת בית המדרש הייתה מכיוון עורפו, השאלה שהטרידה אותם הייתה הכיצד יהודי פשוט כר' דוד הצליח במקום שבו הם התלמידים הקרובים וכל שיטותיהם כשלו? אבל הבעש"ט נהג בר' דוד בטבעיות מוחלטת בלא שנראה היה כי הוא ער לתחושת תלמידיו ולתמיהתם, כעבור זמן הטיל הרבי על ר' דוד שליחות מסוימת מחוץ לכותלי בית המדרש, כשיצא את הדלת, נתחייך הרבי אל תלמידיו ואמר: יודע אני יודע מה מעיק על לבכם, ובכן שמעו סיפור קצר על ר' דוד זה ותחליטו אתם בעצמכם אם אמנם ראוי הוא ליחס מיוחד אם לאו.

ר' דוד הוא יהודי קשה יום העמל קשות לפרנסת רעייתו וילדיו, לא תמיד מאיר לו המזל את פניו, ויש תקופות שבהן משוטט חסר פרנסה והרעב הוא בן בית אצלו. בחג הסוכות בשנה שעברה, ראה ר' דוד את היהודים העשירים המוציאים את אתרוגיהם הנאים מנתיקיהם המוכספים, נראה של מצווה מילאה את לבו, "מדוע לאנשים אלה מגיעה הזכות להתנאות לפני הקדוש ברוך הוא במצוות?" שאל את עצמו, למה לא יוכל יהודי פשוט אמצעים

פרפראות לחכמה

בירור טעמי מצות סוכה

א. כתב המחבר (סימן תרכ"ה) ז"ל: בסוכות תשבו שבעת ימים וכו', כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (ויקרא כ"ג, מ"ב - מ"ג), הם ענני הכבוד שהקיפם בהם, לכל יכם שרב ושמש (עכ"ל), והוא מדברי הסור. ומקורו גמ' סוכה (דף י"א ע"ב) דתניא כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ענני כבוד הו', דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם. ונקט הסור והמחבר כדברי רבי אליעזר, דאמר ענני כבוד, כמו שכתב הבי"ח (סימן תרכ"ה) דרבינו יעקב, דכן תרגום אונקלוס (ויקרא כ"ג, מ"ג) ארי במטלת עננין אותיבית והקיפין בהן, לכל יכה בהם שרב ושמש, (עכ"ל הבי"ח), (פירוט: בסוכות עננים, הושבתי והקיפתי בהם (את ישראל), שלא יכה אותם חום, או שמש), וכן פירש רש"י בחומש (שם) ענני כבוד, וכתב על זה הרמב"ן (שם) והוא הנכון בעיני על דרך הפשט, כי צוה שידעו הדורות את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה עמם להפליא, ששכן אותם בענני כבודו בסוכה - שעשיתי להם ענני כבוד, סוכות להגן עליהם (עכ"ל). וכן הוא בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל (ויקרא כ"ג, מ"ג) במטלת ענני יקרא אותיבית ית בני ישראל, (פירוט: בסוכות ענני כבוד הושבתי את בני ישראל). וכן על הפסוק (שמות י"ב, ל"ז) "ויראו בני ישראל מרעמסס סכתה" כתב, תמן אתחפאו שבעת ענני יקרא, (פירוט: שם שוכת עשיתנו בהם שחם במצות הבורא יתברך, ולכן צוה אותנו שנעשה סוכות בחודש השביעי, שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה, הובא בלבוס (החור) שם סניף א', ובמטנה ברורה (שם ס"ק א'). וכתב הערוך השולחן (שם סניף ד') שזה טעם נכון על דרך הפשטיות. וקשה לי, דלכאורה חג הסוכות שונה משאר החגים, דאילו חג המצות, ליל ט"ו ניסן נתעורר הארת יציאת מצרים שהיה בליל זה, שבועי של פסח נתעורר הארת קריעת ים סוף, חג השבועות נתעורר הארת מתן תורה בהר סיני, ראש השנה נתעורר זמן בריאת העולם, יום הכיפורים נתעורר סלחתי כדבריו, שהבטיח הקב"ה אז לעשות כן בכל שנה ושנה, וכן בכל שבתות השנה נתעורר שבת של ששת ימי בראשית. אבל חג הסוכות כיון דעושים זאת ט"ו תשרי אך ורק כשביל שלא יאמרו שיוצאים להקר, איך יזוה הארה נתעורר אז. רק יכולים לתרץ זאת בפשטות, כיון דרנני כבוד היה לישראל במדבר ארבעים שנה, עד פטירת אהרן היו ענני כבוד בזכותו, כדכתבי (במדבר כ"א, א') וישמע הכנעני, ואמרני בגמ' (ר"ה דף ג' ע"א) מה שמועה שמע, שמע עמתי אהרן ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להחליט על בישראל (הובא ברש"י בחומש שם), אח"כ חזרו להיות בזכות משה, כמבואר בגמ' תענית (דף ט' ע"א). ולכן לאמיתו של דבר, מתי שעושים חג הסוכות זכר לענני כבוד, תמיד יש הארה ההיא, דהרי זה היה ארבעים שנה רצופות, ולכן תמיד יש הארה ההיא, רק רצון הבורא היתה לעשותה בט"ו בתשרי, כיון דאז מתחיל הזמן להיות קר, ואז יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה, ונתקף שייך כבר הזמן מתחיל להיות קר, יש כבר ציון לעשותה, דמצוה זו ניתנה רשות מסי' בניסן, ועד ט"ו תשרי לא היה הזמן המתאים, כיון שאם היו מקיימים אותה אפילו בתשרי רק בתחילתה, לא היה ניכר שעושים זאת לרצון הבורא. ורק מסי' בתשרי אז ואזים שעושים זאת כשביל רצון הבורא, ולכן באותו יום שוק יכולים לעשותה, ציונו הבורא לעשותה והארה מרגשים כנ"ל.

ב. אבל לפי זה, הארת חג הסוכה הוא בכל השנה, כיון שהיה מ' שנה, קשה קושיא אחריתי, למה חג הסוכות הוא שבעת ימים, בשלמא חג הפסח הוא שבעת ימים, כיון שרצוים להכליל גם קריעת ים סוף בתוך השמחה, ולכן עשו זאת שבעה ימים, או חודש, או יותר. רק תירוץ לזה ראיתי מדברי הלבוש (החור שם) ז"ל: לכן צונו לעשות סוכות ולישב בהן שבעת ימים, שהם כוללים כל ימי השבוע, ורומזים כל הזמנים, לזכור נוראותיו ונפלאותיו בכל הזמנים (עכ"ל). וראים מדבריו שנצטוו לחגוג ז' ימים, כיון דכל ז' ימים מתחיל עוד פעם מחושים, נמצא דב' ימים חגגו כל הזמנים לזכור נוראותיו. וכ"ה במחיר יין להרמ"א (דף י"ג) שנקט הכתוב (מגילת אסתר א', ה') משה שבעת ימים, כי כל ימות האדם נמנה בשבעה, והם שבע אחת, והוא ההיקף האמיתי (עכ"ל). שוב ראיתי בכף החיים (סימן תרכ"ה ס"ק א') בשם כתבי האר"י (שער הכוונות ענין הסוכות דרוש דף ק"ב) שהיו ז' עננים, כנגד ז' מקיפים של החסדים, וכנגדם הם ז' ימי סוכות, והמקור לז' עננים היא מכלילת (פרשת בשלח י"ג, כ"א) ורש"י (פרשת בהעלותך י', ל"ד), וסיים הכף החיים וזה שצונו תורה בסוכות תשבו שבעת ימים, כנגד ז' עננים. גם אברבנאל (פרשת בא י"ב, ט"ז דף ק"א) הביא בשם ספר בן כספי ז"ל: לא תחשוב שעשו ישראל במצרים חג שבעת ימים, כי הם במצרים לא אכלו מצה כי אם פעם אחת עם הפסח, אבל התורה צותה לחוג לדורות שבעת ימים, כי המספר ההוא מהימים, היה נהוג אצלם תמיד במשתה היין, ובחופה, גם באבלות, ולכן צותה ג"כ לחוג את חג הסוכות שבעת ימים, אפי' שהיו הסוכות ההם זמן הרבה מאד (עכ"ל). וראים מדבריו שנותן טעם פשוט על שבעת ימי הסוכה, דכך היה נהוג אצלם תמיד במשתה היין ובחופה.

ג. עוד טעם אפשר לומר, למה דווקא בט"ו בתשרי ולא יותר מאוחר, כמו שכתב הרוקח (סימן ד"ש דף קי"ז) ז"ל: ולמה צוה לישב בסוכה בחודש השביעי, לפי כי תחילת ימות החמה חג המצות, וסוכות תחלת ימות החורף, כי כל ראשית הקב"ה, הובא באלוהיו וזוטא (סימן תרכ"ה ס"ק א'). מדברי הרוקח וראים פשט אחר, למה דווקא בט"ו בתשרי ולא זמן מאוחר יותר, כגון חשון או כסלו וכדומה, כיון דהשנה מתחלקת לשש תקופות, כדאיתא בגמ' (ב"מ דף ק"ו ע"ב) חצי תשרי, מרחשון, חצי כסלו - וז"ל חצי כסלו, טבת, חצי שבט - חורף, חצי שבט, אדר, חצי ניסן - קור. חצי ניסן, אייר, וחצי סיון - קציר. חצי סיון, תמוז, וחצי אב - קיץ. חצי אב, אלול, וחצי תשרי - חום, (עכ"ל), נמצא דמחצית תשרי מתחיל החורף, וכיון שכל ראשית הקב"ה, לכן נצטוונו לחגוג חג הסוכות אז, ולא יותר מאוחר, דהרי מקודם לא יכולים משום שלא יהיה ניכר שעושים זאת לציון הבורא.

ד. והערוך השולחן (סימן תרכ"ה סניף ה') תירץ, ז"ל: עוד יש לומר טעם נכון על מה שהמצוה בתשרי ולא בניסן, לפי שרצה הוא יתברך להראות שאפי' שחוטאים אנחנו, מ"מ לא סרה השגחתו מעלינו, ובצעלו אנו יושבים, ובמחסה נכפין נתלונן, וכמו שאחר מתן תורה עשו את העגל, ועכ"ז נתרצה להם הקב"ה בלוחות אחרונות, והיה זה ביום הכיפורים, ולאחר יום הכיפורים צונו לעשות המשכן ששכינתו תשכן בינו, כדכתבי (שמות כ"ט, כ"ט) ושכנתי בתוך בני ישראל, ולא הוסיף מעליהם ענני כבוד, - כמו כן עשה לנו הקב"ה במצוה זו דוגמתה לדורות, שאפי' שאנו חוטאים כל השנה, מ"מ ביום הכיפורים מכפר עונותינו, כשאנו שבים בתשובה, וסימן לדבר שתיקף אחר יום הכיפורים צוה עלינו לעשות סוכה, שנשב

